

De kracht van de christendemocratie

Op 9 juni worden in Nederland Tweede Kamerverkiezingen gehouden. De inzet is misschien wel hoger dan ze in jaren is geweest, want de uitslag is van groot belang voor de politieke, economische en maatschappelijke stabiliteit van ons land. Het stabiele politieke midden is in de opiniepeilingen fors geërodeerd en populistische politici lijken zelfs de grenzen van de rechtsstaat niet meer te schuwen. In tijden van economische tegenslag waarin we miljarden moeten bezuinigen en de sociale cohesie in de samenleving onder druk staat, is dat geen geruststellend vooruitzicht. Onwillekeurig komen de woorden van de Ierse dichter William B. Yeats (1865 - 1939) uit zijn gedicht *The Second Coming* bij ons op: *'Things fall apart; the centre cannot hold; Mere anarchy is loosed upon the world.'* Maar dit is geen pleidooi voor pessimisme, want zover hoeft het niet te komen. Yeats bedoelde met dat centrum namelijk het christendom, de bron en het bestaansrecht van de christendemocratie.

In de vorige *Interruptie* stond een artikel - *Het ongemak van de christendemocratie* - van de hand van Ardin Mourik. Hierin stelt hij dat de combinatie van 'christen' en 'democratie' niet zo voor de hand liggend is. Dit omdat het christendom op gespannen voet zou staan met de pluraliteit van de democratie. De auteur verwijst hierbij naar de eeuwenlange afwijzing van de volksovereïniteit door katholieken en protestanten. Een afwijzing die gemotiveerd werd vanuit principiële filosofische en theologische overwegingen (zoals de theocratie). Hoewel dit geen impopulaire gedachte is, behoeft dit punt de nodige nuancering. Juist de politieke filosofie van de christendemocratie en het christelijk geloof zijn heel belangrijk voor de waarden waarop onze democratische rechtsstaat berust.

Conceptueel gegoochel

Als de auteur naar voren wilde brengen dat de geschiedenis van het christendom niet vrij is van theocratische aspiraties, dan kunnen we dat niet

ontkennen. Tegelijkertijd leert een evenwichtige blik op de geschiedenis ons dat het christendom wel degelijk besef heeft van een bepaalde afstand tussen God en mens, tussen het heilige en het wereldlijke, tussen eeuwigheid en tijd, tussen de kerk en de staat. Volgens de oudtestamentische profeet Jesaja zijn Gods gedachten nu eenmaal niet onze gedachten en zijn onze wegen niet Zijn wegen.

KAN DE CHRISTELIJKE ORIËNTATIE OP EEN HOGERE MACHT DE DEMOCRATIE NIET JUIST TEGEN ONTSPO-RINGEN BESCHERMEN?

Christus zelf zegt in het evangelie als Hij gevangen genomen is en Pilatus vraagt waarom hij terechtstaat: 'Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld; indien mijn Koninkrijk van deze wereld geweest was, zouden mijn dienaars gestreden hebben [...]'. Volgens Augustinus leven christenen gedurende hun tijd op aarde in twee rijken, de

aardse stad en de hemelse stad, waartegenover zij verschillende plichten hebben. Deze twee steden begrenzen over en weer elkaars macht.

De historicus Govert Buijs heeft laten zien dat zowel in het klassieke Griekenland als in het Jodendom en juist in het christelijk geloof het vereenzelvigen van goddelijke ordeningen en politieke stelsels doorbroken wordt. Er voltrok zich een verinnerlijking van het geloof, waarvan de *Belijdenissen* van Augustinus een hoogtepunt is. Dat klinkt allemaal heel wat minder theocratisch dan het eenzijdige beeld dat hedendaagse critici - zoals Paul Cliteur, Afshin Ellian, Herman Philipse, Richard Dawkins, Daniel Dennet en Christopher Hitchens - graag oproepen van het christendom. Al hun conceptueel gegoochel met zo'n begrip als de theocratie is misschien voer voor academici, maar leidt niet zelden tot abstracties die de werkelijkheid en de geschiedenis geweld aandoen. Het geldt tegenwoordig als een weerbarstige gedachte, maar kan

de christelijke oriëntatie op een hogere macht de democratie niet juist ook tegen ontsporingen beschermen?

IN TEGENSTELLING TOT VEEL HEDENDAAGSE FILOSOFEN ZAGEN DE MEESTE GRIEKEN GEEN ESSENTIEEL CONFLICT TUSSEN HET RELIGIEUZE EN HET RATIONELE.

Democratische rechtsstaat

De bakermat van de democratie vinden we in het oude Griekenland, terwijl ons democratisch model van moderne verkiezingsprocedures doet denken aan verkiezingen in de middeleeuwse kloosterordes. Deze kloosterordes groeiden na de val van het Romeinse Rijk uit tot een belangrijke beschavende kracht in heel Europa. De Belgische rechtsgesleerde Prof. R.C. van Caenegem wijst er op dat de monniken hun abt verkozen onder de *Regel van Benedictus*. Dit hield in dat de morele keus van de enkeling werd verbonden met diens geweten, waarin iets van Gods stem doorklinkt. Die verbinding van het geweten met een hogere, goddelijke, ordening werd ook in de klassieke oudheid gelegd. Men vergeet het tegenwoordig graag, maar de Grieken namen hun religieuze praktijken zeer serieus. In tegenstelling tot veel hedendaagse filosofen zagen de meesten van hen geen essentieel conflict tussen het religieuze en het rationele.

Opvallend in het artikel van Ardin is dat hij wel de democratie noemt, maar

aan het wezenlijke idee van de democratische *rechtsstaat* voorbijgaat. In een democratische rechtsstaat wordt de wil van de meerderheid beperkt, omdat er waarden, rechten en vrijheden zijn die belangrijker worden geacht dan de volkswil op een bepaald moment. Van Caenegem laat zien dat het idee van de rechtsstaat niet uit de lucht is komen vallen. Omstreeks 1200 n. Chr. ontstond in West-Europa een reeks van documenten die de rechten en plichten van de vorst tegenover andere machtshebbers en onderdanen specificeerde. De Magna Carta (1215) van Engeland is hiervan het meest bekende voorbeeld en mag worden beschouwd als een voorloper van de moderne mensenrechtenverdragen. Dit weersprekt het beeld van donkere en achterlijke Middeleeuwen, waarin het christendom zogenaamd een sta-in-de-weg voor de ontwikkeling van de rechtsstaat was. Toegegeven moet worden dat het moderne vorstenabsolutisme vanaf de zestiende eeuw - door een samenloop van de heropleving van het Romeinse recht en het canonieke recht - het Middeleeuwse constitutionalisme heeft beknot. Daartegenover staat echter de ontwikkeling van het Protestantse staatsrecht, dat hiertegen in opstand kwam en zich daarbij beriep op de geschiedenis van het gewoonterecht en de Bijbel. Dat gebeurde uitgerend in Nederland tijdens de *Opstand* van 1568 en tijdens de Engelse *Glorious Revolution* van 1688.

ZOALS HET GEESTELIJKE NIET OVER HET AARDSE MOET HEERSEN, MAG HET AARDSE NIET OVER HET GEESTELIJKE HEERSEN.

Secularisme als 'cyclopisme'

In onze tijd kan de christendemocratie vanuit haar geworteldheid in het

christendom de fundamenteën van de democratische rechtsstaat bewaken. De christelijke notie van twee werkelijkheden vormt een blijvende waarschuwing tegen zowel het moderne geloof in de maakbare samenleving als het politieke secularisme dat het geloof in de privé sfeer wil terugdringen en het vrije domein van de geest wil inperken. Het politieke secularisme bekijkt de wereld maar met één oog en onderscheidt maar één werkelijkheid. Men lijkt een beetje op de cyclopien uit de Griekse mythologie; woeste reuzen met maar één oog, die ver weg van de beschaafde wereld de hellingen van de vulkaan Etna op Sicilië bevolkten. Alsof het een hoogtepunt van pluraliteit is als politici bijvoorbeeld de zogenaamde 'hostierel' aangrijpen om het seculiere gelijkheidsdenken in te zetten tegen de vrijheid van godsdienst voor katholieken, waarmee ze ook nog eens de scheiding van kerk en staat niet respecteren. Zoals het geestelijke niet over het aardse moet heersen (theocratie), mag het aardse niet over het geestelijke heersen ('seculiere theocratie'). De rechten en vrijheden van mensen lopen namelijk gevaar als ze alleen afhankelijk zijn van de menselijke wil. Misschien is het een kwestie van werkelijkheidszin en het verstaan van de tijd waarin je leeft, maar het lijkt mij nu waarlijk niet het moment om als christendemocraten mee te doen met het postmoderne gezelschapsspel van seculiere liberalen en socialisten in het problematiseren van het christendom binnen de democratie. De christendemocratische beginselen van subsidiariteit en soevereïniteit in eigen kring zijn niet alleen een lesje in bescheidenheid voor onszelf, maar ook voor het politieke secularisme.

Maarten Neuteboom